

LUND UNIVERSITY

Review of Lars Ersgård (ed), "UV 50 år" (Stockholm 2009)

Wienberg, Jes

Published in:
Fornvännen

2010

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Wienberg, J. (2010). Review of Lars Ersgård (ed), "UV 50 år" (Stockholm 2009). *Fornvännen*, (2), 138-140.

Total number of authors:
1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

fattade kommentarer om morfologiska attribut i oändliga fyndlistor. Det känns som en fortsättning på den danska traditionen med stora fakta-späckade volymer främst från 1970- och 1980-talen. Sida upp och sida ned fylls av de drygt 5100 illustrationerna av föremål av flinta, keramik, bärnsten, bergart och ben som insamlats från monumenten. Föremålsillustrationerna av Henning Ørsnes är välgjorda och visar de nödvändiga formdragen. En sådan detaljerad fyndredovisning är utmärkt under förutsättning att den har ett syfte. Vackra fyndteckningar eller diskussioner kring tidigare uppställda typologiska serier får dock inte bli ett självändamål. De säger ju i sig ingenting om förhistoriska förhållanden. Där emot är en grundlig fyndgenomgång en av förutsättningarna för att hypoteser skall kunna framföras om megalitgravarnas funktion och betydelse utöver den om att de tjänat som gravplatser. Men till detta fordras att det arkeologiska materialet används aktivt för att pröva hypoteser och tolkande resonemang. Ingenting av detta finns i *Danske jættestuer*.

I den diskussion som efterkommer varje platsredovisning ligger fokus i själva verket helt på fynden och deras datering. Trots det stora och komplexa materialet – eller kanske just därför – är det främst typologiska och kronologiska frågor som diskuteras. Ebbesen presenterar också många spridningskartor, men fyndens spridning blir endast i begränsad utsträckning föremål för mera ingående analyser och tolkning. Denna gedigna materialgenomgång hade förtjänat att utmynna i en mera djuplodande analys, eller att Ebbesen åtminstone ställt någon fråga till materialet. I förordet skriver han (s. 6) att »Denne bog indeholder ... en publicering og videnskabelig behandling av en række udvalgte jættestue-undersøgelser, som ikke tidligere har været offentliggjort.» En vetenskaplig behandling består enligt min mening inte bara av en presentation av källmaterial. Det är också önskvärt med en för-djupad diskussion, utifrån det framlagda materialet, som här skulle berätta något om monumentens betydelse i det neolitiska samhället. Åtminstone hade en sammanfattande jämförelse mellan de olika gravarnas arkitektoniska detaljer, fyndmaterial o.s.v. förhöjt utbytet av boken. Denna diskussion hade med fördel kunnat avsluta volymen i ett separat kapitel.

Trots kritiken är Ebbesens kartläggning av danska megalitgravar definitivt ett viktigt bidrag till den fortsatta forskningen i ämnet. De tre inledningsvis nämnda banden bör naturligtvis betraktas som delar i en helhet. Och det är ett imponerande arbete i sin omfattning och detaljrikedom. Det är en enorm hjälp för varje forskare att få fyndmaterialet presenterat med en sådan noggrannhet. Böckernas katalogstruktur gör det också enkelt att ta till sig det. Ebbesen har skapat förutsättningar för *andra* arkeologer att framöver sätta in materialet i ett kulturhistoriskt sammanhang. En liknande sammanställning över skånska befintliga och sannolika megalitgravar får vi fortsatt önska oss.

Danske jættestuer är en katalog – en omfattande katalog – och som sådan är den utmärkt och välbehövlig för framtida forskning om megalitgravar.

Magnus Andersson

Riksantikvarieämbetet UV Syd

Odlarevägen 5

SE-226 60 Lund

Magnus.andersson@raa.se

UV 50 år. Red. Lars Ersgård. Riksantikvarieämbetet, Stockholm 2009. 199 s. ISBN 978-91-7209-544-1.

Sveriges största och ledande arkeologiska aktör, Riksantikvarieämbetets arkeologiska undersökningsverksamhet (UV), fyllde 50 år 2009. Med anledning av jubileet har UV givit ut en antologi tillägnad grundaren Björn Ambrosiani. Den presenterar UV:s historia sedan början i 1959, då Riksantikvarieämbetets fornminnesavdelning påbörjade tre större grävningar. Antologin speglar emellertid inte enbart det som har varit utan i allra högsta grad också frågor kring UV:s framtid. Man sticker således inte under stol med att antologin kommer ut mitt under en kris för UV (jfr omslagsbildens »stilleben»).

UV 50 år är behändig, lättläst, väl redigerad och väl illustrerad. Antologin inleds med ett förord av riksantikvarien Inger Liliequist. Sedan följer sex artiklar skrivna av nio arkeologer som representerar olika generationer inom UV: Björn

Ambrosiani skriver själv om perioden 1959–74; Monica Damell Modin och David Damell om 1970- och 1980-talen; Johan Anund och Agneta Lagerlöf med bidrag av Per Gustafsson och Anders Löfgren om 1990-talet; Stefan Larsson om dagens situation; redaktören Lars Ersgård om UV-kontoren genom 50 år samt avslutande även om konjunkturerna som har präglat UV:s verksamhet på gott och ont.

UV:s historia får här en utmärkt presentation. Små och stora grävningar samt många namn passerar revy genom åren. En bild tecknas av metodologisk och teknisk framåtanda; själv minns jag tydligt visningen av pantografen vid metodkonferensen i Sigtuna 1980. Och det tecknas en bild av organisatorisk flexibilitet, där regionala kontor upprättas när behov uppstår – och läggs ner när de minskar. Flexibiliteten har även behövt omfatta de talrika utredningar, propositioner, lagar och föreskrifter som har kantat UV:s väg genom åren.

Det tycks råda enighet bland antologins författare om att 1990-talet och det tidiga 2000-talet, med de stora projekten och med UV:s roll som forskningsföretag, utgör en svårövertärfad höjdpunkt i organisationens historia. För övrigt är presentationen befriad från det mytologiska och anekdotiska som kan prägla andra arkeologiska miljöers egenhistorik; ett undantag är kanske omtalandet av pizzan som intogs vid 25-årsjubileet 1984 (s. 63).

När det gäller UV:s allra senaste utveckling samt framtiden skiljer sig uppfattningarna åt. Stefan Larsson pendlar mellan dystopi och utopi, där UV:s tidigare år svartmålas för att höjdpunkten kring de stora projekten och de vetenskapliga ambitionerna ska lysa desto mera. Analysen är vass, men också retoriskt överdriven och onödigt negativ med sarkastiska ord om »samhällsingenjörer», om underhållningsmotiv som »bensprat-tel», om anbudsförfarande och om politiska beslut. Men om alternativet till arkeologin som ingenjörskonst är arkeologin som upphöjd nationalvetenskap borde Larsson kanske ändå vara nöjd; vilken ideologiproduktion är minst dålig?

Vidare begriper jag inte att en så stor och dominerande aktör som UV behöver känna sig hotad av konkurrens eller behöver omtala andra aktörer så negativt som ibland är fallet (dock inte

i denna bok); kritiken borde i så fall riktas mot anbudssystemets mest osäkra led, nämligen länsstyrelserna. Jag begriper heller inte att politik förd av politiker framröstade i en representativ demokrati skall omtalas sarkastiskt. Man har ju den politik man själv röstat fram! Larsson vill se UV som ett ledande kunskapsföretag, men nämner inte det ekonomiska problemet, att UV:s möjligheter är direkt förbundna med de ekonomiska konjunkturerna och de eventuella politiska satsningar på infrastrukturen som kan utjämna konjunktursvängningarna.

Mindre vasst, mera sakligt, men dock bekymrat beskriver Ersgård konjunkturerna, där de stora svängningarna utgör ett grundproblem. För att citera honom från bokens sista sida: »I nuläget går det nog inte längre att blunda för det faktum att organisationen har en kostym som designats efter 90-talets förhållanden, dvs. med en årlig omsättning på över 100 000 fälttimmar, medan de senaste fem åren inte kunnat uppvisa mer än ca 65 000 timmar i genomsnitt per år. Slutsatsen av detta faktum framstår som tämligen enkel: det [är] nödvändigt att sy in kostymen men detta måste ske utan att de goda kvalitéerna går förlorade.» (s. 199) Det är svårt att säga emot.

Sedan de orden skrevs har man mycket riktigt sytt in kostymen. Chefer har bytts ut, kontoret i Örebro läggs ner och omfattande varsel har utfärdats, som sorgligt nog även tycks drabba några av antologins författare. UV:s 50-åriga historia vittnar om en förmåga att förnya sig och utvecklas trots svårigheter, och det är bara att hoppas att man (läs Riksantikvarieämbetet) även denna gång förmår att vidmakthålla UV:s kvaliteter och kompetenta personal genom en svår omställningstid.

Problemet är hur man kan skall kunna organisera en uppdragsarkeologisk verksamhet med kontinuitet i personal och kompetens när konjunkturerna och därmed efterfrågan är så skiftande. Det kan lösas på olika sätt – uppdragsarkeologin som knuten till Riksantikvarieämbetet eller fristående, organiserad centralt men med regionala kontor, eller decentralt vid museerna. Det räcker att iaktta de olika lösningarna i Norge och Danmark. Men även där har man omstrukturerat med jämna mellanrum utan att hitta ett slutgiltigt svar.

I förordet skriver Liliequist att syftet med boken är att visa UV:s bredd, styrka, kompetens och utveckling på en konkurrenspräglad marknad (s. 10). Detta syfte uppnår boken med råge. Antologin är i sig själv ett utmärkt uttryck för den kvalitet UV har uppnått även i sina publikationer.

Jes Wienberg

Institutionen för Arkeologi och Antikens historia
Lunds Universitet
Box 117
SE-221 00 Lund
Jes.Wienberg@ark.lu.se

Jonathan Lindström, *Bronsåldersmordet. Om arkeologi och ond bråd död*. Norstedt. Stockholm 2009. 572 s. ISBN 978-91-1-302378-6.

Med undantag av Mats G. Larsson har den svenska arkeologin saknat inomvetenskapliga populärförfattare av rang, medan exempelvis historiemännen lyckats producera flera i Peter Englund efterföljd. Tills nu. Jonathan Lindström har tidigare gjort sig känd för den breda publiken med flera utomordentliga faktaböcker för unga, för vilka han vann Föreningen Vetenskap och Folkbildnings pris Årets folkbildare år 2007. Med *Bronsåldersmordet* tar han steget fullt ut.

Lindströms bok är imponerande på flera sätt. Den är tegelstensvoluminös och illustrerad med många bilder i färg och svart-vitt. Boken består av nio övergripande delar med trettiosex nummerade kapitel som är indelade i kortare delkapitel. Sist finns en sammanfattning, en kommentar med källhänvisningar, en diger referenslista och ett tacktal till alla som bidragit till boken. Språket är ledigt, medryckande och flyter fram över sidorna, även om Lindström ibland tenderar att irra iväg i olika tankespår. Uppprepningar brukar vara vanliga i den populärvetenskapliga genren, kanske till följd av redaktionella omarbetningar, men här är de förvånansvärt få.

Den röda tråden utgörs av ett slags deckargåta, ett bronsåldersmord som klaras upp. Längs vägen avhandlar Lindström liksom i förbifarten sin bild av bronsålderns hela samhälle: familjeliv, barn, vuxna och gamla, kvinnor och män, språk,

redskap och jordbruk, gudar och kosmologi och mycket mer. Som vi ska se är Lindströms upplägg mycket raffinerat och bokens titel har en djupare innebörd än den först uppenbara.

Av samma lyckliga slump som tinade fram Ötzi i Alperna just där och då råkade lantarbetaren Zetterström år 1953 vid dikesgrävning på det främsta fyndet av en förhistorisk person »mitt i livet» vi har till dags dato i Sverige. Till skillnad från den vanliga regisserade döden som arkeologer möter har vi här en avliden med alla de föremål han använde till vardags.

Den så kallade Granhammarsmannen levde i mitten av 800-talet f.Kr. Han hade flyttat flera gånger i sitt liv och var vid 50 års ålder fortfarande aktiv men hade flera läkta skador och förslitningar. Han var bonde och specialiserad hantverkare. Klädseln bestod av byxor och kjortel och i en bälteping och axelväska fanns hans arbetsredskap i ben, horn, trä och metall: några pryglar, en skrapa, eldslagningsflinta och kiselsten, en skaftad syl och en mejsel av brons med mera.

Det är genom en ytterst noggrann undersökning av skelettet och föremålen som gåtan till sist får sin lösning. I sin mordutredning tar Lindström hjälp av bland andra DNA-analytiker, isotopforskare, osteologer, språkforskare, meteorologer, jurister och livräddare, samt en mängd arkeologer med specialkunskaper och en konstnär som rekonstruerar ansikten utifrån avlidnas skallar.

Lindströms förhistoria befolkas av vitala människor och samhällen. Argumentationen är för det mesta gedigen och bygger på stor sakkunskap. Han går i tydlig polemik mot såväl inom- som utomvetenskapligt vedertagna uppfattningar om bronsåldern. Därav dubbeltydigheten i titeln »bronsåldersmordet». Främst tar Lindström udden av föreställningen om soldyrkan som han mer eller mindre ratar till förmån för en mera naturbunden och cyklisk världsbild, där månen och årstiderna hade en framskjuten plats. Och Lindström poängterar den långa historien – som utgår från de sega samhällsstrukturer – exempelvis i parallell mellan bronsålderns och den yngre järnålderns kosmologi. Vid en första anblick kan det tyckas anakronistiskt, men jag tror Lindström har en poäng. Genom att avdramati-